

ЈЕДАН „ДВОБОЈ“ ЊЕГУША СА ДОБРОЋАНИМА КРАЈЕМ XVII ВИЈЕКА

Почетком марта 1696 предао је Ђико Ђуров, као „секундант“ Марка Вучегина из Његуша и Ђука Перова из Залаза, наранче за двојицу Доброћана. Тадашњи провидур Алвизе Марћело (Alvise Marcello) одмах је сазнао за то и покушао да спријечи крвави обрачун. Наранче су, наиме, значиле бачене рукавице за двобој.¹ Исте вечери (4-III) објављен је провидуров проглас да се Доброћанима и Његушима строго забрањује одржавање двобоја, а Доброћани критичног дана (5-III) неоправдано нијесу смјели ни излазити из кућа. Али размирице су биле већ досегле ону границу када није више дјеловао ни страх од власти, који — како ћемо видјети — заиста није био велики. Тако се није могло спријечити да тројица погину, један „нестане“ (скоро је сигурно да је и он убијен), а да један буде рањен.

Карактеристичан је разлог зашто су Марћело и његов наслједник Бартоло Мору показали толико бриге да спријече сукоб и спроведу истрагу до краја. У аргументацији за доношење прогласа, наиме, јасно је наглашено да су политички неопортуне свађе између разних насеља, која би се могла искористити у ратовима, а „што ће се можда сасвим скоро догодити“.²

Овај сукоб је оставио трага и у три писма кореспонденције његушких главара и ванредног провидура,³ из које произилазе двије занимљиве чињенице. Прва је да се провидур 1696 сматрао компетентним да наређује и Његушима као и Доброћанима, сматрајући их својим поданицима. Али то није имало правог ефекта, а и посљедице непослушности нијесу биле исте. А затим, да стварни ауторитет провидура, као ни евентуална брига о ка-

¹ Processo per il duello seguito tra le genti di Dobrotta e quelle di Gniegussi, Држ. архив у Котору, УПМ XVII, 924 и 1039—1073. За наранче као уобичајену форму изазова каже се: »solito segno di steccatoc« (исто, стр. 1070).

² »che forse ben presto può accadere« (исто, стр. 1039 и 1040).

³ Објављено у „Зборнику докумената из историје Црне Горе“ др Јевта Миловића (Историјски институт НРЦГ, Цетиње 1956), под бр. 14, 15 и 16 (стр. 8—9). У регестама уз поменута писма треба да стоји: „провидуру Алвизу Марћелу“, умјесто: Бартолу Мору. Писма, истина, улазе у цитирану свеску која носи инстестацију Мора (1699—1701), али се у њему налази и ретроаката из 1696, за вријеме његова претходника Марћела. И ред тих, иначе непотпуно датираних писама, требало би да хронолошки буде другачији. Прво је стигло провидура (5-III) писмо означено у Зборнику бр. 16, а затим (7-III) оно под бр. 14 (у Зборнику) и најзад оно под бр. 15 (примљено 8-III). Иако изгледа да писмо под бр. 17 исто има везе са нашим случајем, оно је ипак дио једног другог, новог сукоба, иако у њему има доста трагова анимозности од раније.

зненим санкцијама, ни у ком случају нијесу били довољни ци за Доброћане, на домаку провидурове руке, акамоли за Његуше. Чак се у писмима Његуша може осјетити и не баш много прикривена иронија.

Главне линије догађаја могле би се повући на сљедећи начин, иако међу исказима разних свједока има разлике у детаљима. Изгледа да је све почело неким пушчаним цијевима, које су стигле за Његуше, а одузели су их, наводно, Вуко Матов и други „Илијашевићи“.⁴ НАТО су Његуши сами ушли у Вукову кућу и узели поменуће цијеви. Али ова чињеница није у судском поступку довољно доказана. Осим тога, као први изазов помиње се и нека свађа Доброћанина Пера Перова са једном женом из Његуша. Та је жена још тврдила да је била злостављана. Онда је дошло до поступка, који се сматрао најтежом увредом. Вицко Матов је са једном групом „Илијашевића“ одузео пред сјеверним вратима⁵ сабљу брату попа Ивана из Његуша. И послје свега тога Његуши су послали позив на двобој двојци за које су сматрали да носе главну кривицу за увредљиве испаде.⁶

Уговореног јутра (5-III) упутила се заједно са поменутом двојцом цијела група наоружаних „секунданата“ из „Илијашевића“, њих око 12—15. Двобој је требало да се одигра „на врху брда који се назива Виногради“.⁷ Али када је та група стигла око 4 сата изјутра на уговорено мјесто, умјесто мирне процедуре једног редовитог двобоја, наишли су Доброћани на велики број Његуша и Залажана. Чак се тврди да их је било до триста. Свакако, маса је одмах жустро реаговала и припуцала, тако да су двојица Доброћана одмах пали мртви, један је заробљен, један рањен, а остали су се дали у панично бјекство. Али како на челу колоне Доброћана нијесу ишла поменута двојица изазваних, убијени су други из пратње (Вуко Висков и Мато Перов). Рана на руци земљорадника Вука Перова пок. Пера, по исказу хирурга Матије Кординија, није била тешког карактера.

⁴ Када се у процесу говори о Доброћанима, ријеч је уствари само о предјелу „Илијашевићи“, на 1 и по до 2 км од Котора. Локалитет је добио име или по малој средњевјековној црквици св. Илије, на самој хриди код мора, или по породици Илијашевић, која се у архиву среће, истина, нешто касније на том мјесту. У тужби Његуша се остала Доброта (подручје од 7 и по км) изричито изузима: „од напасти илијашевиће, а друга Доброта мирно...“ (УПМ XVII, 1071/а; у Зборнику др Миловића, док. 16, стр. 8).

⁵ „porta di Fiumaга“, касније познат локалитет под „Црногорски

⁶ „a questi soli due (Перо Перов и Виско Матов) giunse la neranza isfida“, исто, стр. 1071/т.

⁷ Назив овог топонима очигледно указује на раширену културу винограда у то доба у Доброти (исто, стр. 1070).

У првом писму које је стигло провидуру послјије самог догађаја (5-III). Његуши сажето износе раније фазе затегнутости и на крају се у извјесном смислу правдају за крајњи крвави обрачун, који је по њиховом мишљењу био неизбјежан.⁸ Занимљиво је да Његуши још помињу и један посебни састанак који су они, наводно, одржали са Доброћанима, послјије њихових грубих поступака против његушких жена („те ни жене потискују“) и материјалног искоришћавања и пљачкања самих Његуша („а нас деру“). На том састанку Његуши су, наводно, преклињали⁹ „Илијашевиће“ за повраћај ствари одузетих женама и дјечи, али су били одбијени. Затим је убијен „Станишин момак“ (не каже се када) и то се узело као повод за „битку“.¹⁰ На крају Његуши траже подршку провидура и позивају се на Залажане, који су посредовали у сукобу.

Провидур је сљедећег дана (6-III), одмах по пријему извјештаја комисије о извршеном увиђају над лешевима и првим саслушањима, спремно одговорио Његушима. Од почетка се запажа његов веома благи став према њима, а оштар према Доброћанима. Он тврди да би спријечио нереде, само да је знао раније за увредљиво понашање Доброћана, и истиче да им је било изричито забрањено да прихвате позив за двобој. Провидур жали да је убијен Станишин слуга, а познато му је да су мртва и два Доброћанина. Сигурно предвиђајући опасност од даље крвне освете, провидур савјетује Његушима да забране својима свако кретање у оним правцима гдје би се могли сусрести са Доброћанима. На крају се посебно задржава на оном заробљеном Вуку Маркову и, уз пријетњу, најстроже наређује Његушима да му га 7-IV ујутро неодложно предведу у Котор, и не покушавајући се ма чим правдати. Посебно им наглашава да га добро припазе да им не побјегне.¹¹

⁸ Исто, стр. 1071/а; у „Зборнику“ под бр. 16 (стр. 8—9).

⁹ Занимљиво је како је италијански преводилац (а то је вјероватно био *жаро principal Nicolò Rossi*, који је преводио и приликом саслушања, стр. 1044) нашао излаз за уобичајени народни израз „молисмо и кумисмо“: *«e li pregassimo dandoli S. Zuanne»*. Очигледно је добро запазио карактеристичну црногорску формулу „кумим ве Богом и св. Јованом“.

¹⁰ Његуши, с правом, не помињу двобој него „битку“. Не бих се сложио са интерпунгирањем овога мјеста у цитираном „Зборнику“. Мислим да би требало да стоји: „а како видјесмо е ни убише чојека, тада се бисмо, те окури нека... Него, господине,..." итд. На крају прве реченице сматрамо да је изостављена једна ријеч. Преводилац је на италијанском, мислим, по смислу сасвим исправно додао: *«e così successe il male»*. Иначе, „окури“ је романтизам (ваљда од *оссогтега*), оvdје у смислу: догодила се, десила се... (невоља, неприлика, зло).

¹¹ Исто, стр. 1072 и 1072/г.

Оба се сљедећа његушка писма крећу око тог заробљеника из Доброте и веома су занимљива јер откривају карактеристичан однос према провидуру. У свом одговору од 7-III Његуши само траже да млетачке власти пошаљу одмах чету од 15 војника по заробљеног Доброћанина, јер га они сами, како кажу, не могу предвести.¹² И заиста, провидур је нато одмах наредио да 15 војника из чете Љуботина -оду по Вука Маркова. Али војници су се вратили не обавивши посао. У свом одговору, примљеном у Котору 8-III, Његуши потврђују пријем провидуровог писма и долазак млетачких војника, али кажу да је Доброћанин побјегао! Правдају се тиме што тврде да су чули како ће Доброћани напасти на Залазе, па „ми свиколици пођосмо да се поможемо бранити, а онта ни и утека“. Правдање, наравно, звучи сасвим неуубједљиво, јер је тешко вјеровати да су Његуши могли оставити своје мјесто без неке страже, или да заробљени Вуко није могао бити сигурно притворен и добро везан. Уосталом, провидур је сасвим добро предвидио овакву врсту правдања, кад је раније посебно истакао могућност бјекства. С обзиром на тренутну закрвљеност између два мјеста, највјероватније је да је и Вуко Марков тада већ био ликвидираан.¹³ А остали дио писма, намијењен провидуру, звучи сасвим потсмјешљиво. Сигурно је да нарочито у овом конкретном случају Његуши не мисле искрено да Алвизе Марћело има заиста „дуге руке које могу досећи и до Цариграда, а некали у врата Котора“ Исто је тако сасвим сигурно да последице овога „бјекства“ крајње иронично звуче изјаве: „но ако га приђе добависмо ми (мисли се на „одбјеглог“ Вука Маркова) биће у твоје госпоцке руке“, или: „што будемо вриједни да ни заповидиш, да послушамо твоје прекрасно господство“.¹⁴

Први који је осјетио судске посљедице „двобоја“ био је главар Доброте, земљорадник Крсто Андрић. Мада се бранио да је сваког заинтересованог одмах обавијестио, али су му мјештани одрекли послушност, он је одмах по догађају затворен. Уз јамство которског племића Трипа Пасквалија од 50 дуката, Крсто је условно пуштен 24 III 1696.

Иако је процес бурно почео, ускоро је уследила дугогодишња пауза. У међувремену је дошао и други провидур (Бартоло Моро), али је и он оцијенио да због „тежине случаја“ процес тре-

¹² Исто, стр. 1041/а, у цит. „Зборнику“ под бр. 14, стр. 8.

¹³ У извјештају неких свједока стоји да је и он убијен.

¹⁴ Исто, 1041/б, у цит. „Зборнику“ под бр. 15, стр. 8.

ба наставити и окончати. Само што окривљена група Доброћана није марила за позиве власти.¹⁵

Први пут је објављен проглас са позивима 11 II 1700, али је у неколико махова на интервенцију Раде Кебела продужен термин по 8 дана. Но све је то било узалуд, па 2 XI 1700 провидур чак констатује да се позвани не само оглушују него и „усуђују да потпуно слободно иду по Котору“ Зато наређује „гувернеру оружја“ Октавијану Лазари да све поменуће ухапси. Ухапшен је, међутим, само Трипо Радов, који се брани да уопште није учествовао у „двобоју“, јер је критичног дана радио у свом винограду.¹⁶

Свакако, најзад је 11 II 1701 донесена и пресуда, која је обухватила Трипа Радова и још другу десеторицу у бјекству и казнила их на солидарну наплату од 12 дуката.¹⁷

Према посљедњем поднеску у процесу, Триповог оца Рада, видимо да група осуђених не само да је одбила да исплати ту, за тако велики број особа, релативно незнатну своту дуката, него је током ноћи оштећивала винограде. А да би избјегао плаћање у име цијеле групе, Трипов отац предлаже да се поново ухапси главар Доброте као и својта осуђених, па да се на тај начин покуша домоћи правих криваца и новца.

Али ту нам престају сви даљи трагови овог процеса у провидуровим списима.

М. И. Милошевић

¹⁵ Како је Доброта овдје баш на прагу XVIII вијека, када доживљава буран развој у поморству, од интереса је подвући како цитиране породице у „Илијашевићима“ у то доба још нијесу имале формирана презимена. Тако се, осим већ поменутих, помињу браћа Вуко и Јозо Матов, Вуко и Перо Јаношев, браћа Стијепо и Перо Перов, браћа Вуко и Мато Перов, син убијеног Вука Маркова, Илија, и Матко Ников. Међутим, на сјевернијем дијелу Доброте, гдје је поморство раније ухватило коријена, налазимо и у овом процесу два формирана презимена: кап. Илија Триповић и Петар Каменаров(ић).

Занимљива је ношња Трипа, земљорадника од 24 године. Он носи кратку браду и косу са капом од јагњеће коже, дуги огртач од бијелог, длакавог сукна, са димијама од црвеног сукна и опанцима „по народном обичају“ (исто, стр. 1051). Још је од интереса за тадашњи начин живота овога краја да се на два мјеста помиње „машкарада“. У исказу рањеног земљорадника Вука Перова пок. Пера налазимо да је тада био „под маскама“! (стр. 1071). Слично томе и свједок Раде Кебело изјављује да је радио у винограду само до ручка, јер је био карневал. То временски потпуно одговара, јер се ради о крају фебруара.

¹⁷ Исто, стр. 1046/т.